

Iz strane stručne literature

Susan Kellerman
University of York

»VIDIM ŠTO HOĆETE REĆI«: VAŽNOST KINESTEZIJE U SLUŠANJU TE NJEZINE IMPLIKACIJE U UČENJU STRANOGA I DRUGOG JEZIKA*

Kinestezija (tj. pokreti tijela) znatno utječe na komunikaciju, u kodiranju i u dekodiranju. Ovaj prikaz upućuje na važnost utjecaja kinestetske obavijesti na slušanje na materinskom jeziku, te posljedice ako ona izostane. Razmatraju se implikacije razvoja vještine slušanja na drugom ili stranom jeziku, posebice pri sve većoj uporabi snimljenog materijala za vježbanje i testiranje slušanja s razumijevanjem. Videosnimke gradiva za vježbanje slušanja sadrže mnoge vizualne obavijesti uključujući i kinestetsku. Članak ukratko razmatra i uporabu, te tumačenje kinestetskih signala u različitim kulturama.

UVOD

Općenito se smatra da je komunikacija *prije svega* verbalna: prenosi se jezikom pomoću akustičkog kanala (govor) ili optičkog kanala (pisani jezik). Primjenjeni lingvisti i učitelji jezika nužno shvaćaju komunikaciju na taj način, pa, u skladu s tim, *neverbalno* ne smatraju pravim predmetom svog zanimanja. Za razliku od jezika, *neverbalno* ponašanje ne posjeduje »respektabilnost« formalnih, eksplisitnih pravila kodiranja. Iako nije sporna sve veća uporaba videa u nastavi stranog jezika, skrećući tako pozornost na vizuelnu obavijest koja prenosi obično prepoznatljivo neverbalno ponašanje, osobito izražaj lica i neke pokrete, valja reći da se pokreti ipak drže prije uzgrednjima negoli bitnjima za komunikacijski proces. Međutim, iako stručnjaci koji se bave komunikacijom na stranom ili drugom jeziku (L2) još ne pridaju dužnu pozornost neverbalnom izrazu, općenito je on priznat i neupitan na drugim područjima koja se bave društvenom interakcijom, primjerice u psihologiji, psihiatriji i antropologiji.

Ljudska se komunikacija ostvaruje osjetilima vida, sluha, dodira i mirisa. No ne vodi svaki neverbalni izraz komunikaciji; obavijest se može kodirati i pokretima tijela bez dekodiranja ili bez primjerenog dekodiranja (Bull, 1983). Neverbalni izraz odnosi se na svaki izraz koji ne sadrži jezik, pa tako i njegovo proučavanje obuhvaća vrlo široko područje.¹ U ovom se radu razmatra samo jedan tip neverbalnog ponašanja, kinestetsko ponašanje ili pokret tijelom, te njegov doprinos jednom obliku komunikacijskog procesa — govornom dekodiranju.^{2,3} Razmatrajući uglavnom istraživanja koja se temelje na komunikaciji na materinskom jeziku (L1) (poglavito engleskome), u radu ćemo razmotriti važnost utjecaja kinestetskog ponašanja na slušanje s razumijevanjem u učenju L2:

* Članak je objavljen u *Applied Linguistics*, Volume 13/3 September 1992, p. 239—258.

ako je kinestetsko ponašanje značajno u svakodnevnom procesu slušanja u L1, možemo pretpostaviti da će sličnu važnost imati i u slušanju u L2. No možda će mu značenje biti još i veće imamo li na umu nužno »inferiorniju« razinu poznavanja jezika.

VAŽNOST KINESTETSKOG PONAŠANJA U DEKODIRANJU L1

Pojam *kinestetsko ponašanje* obuhvaća sve pokrete tijela i mišića i kostiju. Ono, primjerice, uključuje geste (rukama), pokrete glave, izražaj lica, pogled, držanje i međusobnu udaljenost. Proizvodnja i percepcija tih pokreta uglavnom su nesvjesne. U ovom ćemo se članku ograničiti na pokrete tijela koji su važni za komunikacijski proces, bez obzira na to jesu li ih sudionici u komunikaciji svjesni ili ne, na pokrete koji prate verbalni izraz, i koji su neobično važni za slušanje s razumijevanjem u L2. Nećemo se baviti pokretima koji se obično nazivaju *simbolima* (emblems) (Ekman i Friesen, 1969), primjerice znak uzdignutim palčevima, koji su standardni i prema obliku i prema značenju, koji su autonomni i time neovisni o govoru, a njihova se uporaba ograničava na specifične društvene skupine ili kulture.⁴ Nadalje nećemo propitivati emotivne izražaje lica, ne stoga što ih ne bismo smatrali nevažnim — upravo suprotno — već zato što smo i previše svjesni njegova postojanja i važnosti u prenošenju afektivnog značenja poruke.⁵

Namjera nam je razmotriti pokrete tijela koji koreliraju s jezičnom porukom na četiri organizacijske razine:

1. pokreti povezani s fonološkim svojstvima jezične poruke;
2. pokreti koji koreliraju s jezičnom porukom na semantičkoj razini;
3. pokreti koji signaliziraju diskurzivna svojstva i
4. pokreti koji u saobraćanju imaju regulacijsku funkciju.

1. Kinestetsko ponašanje i fonološka svojstva

Dobro je poznato da su, barem u engleskome, pokreti tijela povezani s određenim fonološkim svojstvima jezične poruke, a slična veza postoji i u drugim jezicima (vidjeti Kendon, 1984). Gosling (1981) govori o »izravnjoj vezi« između nevokalnoga, posebice, kinestetskog ponašanja, i intonacije nego između kinestetskog ponašanja i drugih razina jezične organizacije, primjerice gramatike i leksike. Brown (1977) ističe važnost razumijevanja i uporabe naglasnih signala kod stranaca, jer engleski se jezik temelji na kontrastu naglašenih i nenaglašenih slogova. Ona drži da puko promatranje izvornog govornika engleskog jezika dok govor, bez zvuka, dostaje da pogodimo kad izgovora naglašene slogove, jer pokreti tijela prate ritam govora. Na temelju svoje analize interakcije Erickson i Schultz uočavaju da se naglašene tonalne jezgre podudaraju s naglašenom kinestetskom aktivnošću (primjerice, produljeni pokret) i tvrdi kako je verbalni i neverbalni ritam dovoljno pravilan da bi se mogao pouzdano mjeriti metronomom (iako je nešto slobodniji nego metronomski »udarac« ili nekim drugim kronometrijskim instrumentom (1982: 75). Hadar (1989) je također ispitivao vezu između pokreta tijela i naglaska. On nalazi da govornici prave kratke i nagle pokrete glavom istodobno s naglašenim riječima i sloganima. Ti pokreti neobično su važni slušatelju u dekodiranju poruke jer se podudaraju sa semantički značajnim izrazima, koji često nose novu obavijest. Hadar, Steiner i Clifford Rose (1985) također uočavaju da slične brze pokrete prave i slušatelji i da su i oni u vezi s fonetskim govornim naglaskom sugovornika. Bull i Connnelly (1985) utvrđuju da je pokret tijela povezan s tonskim naglaskom i da se vrhunac pokreta podudara s naglaskom (*tonic*).

Neki pokreti vjeđa i očiju također su povezani s intonacijom i naglaskom. Podizanje vjeđa često prati pitanje, a bljesak oka /eye flash/ (trenutno širenje kapaka) ima funkciju sličnu vokalnom naglasku. Čini se da je ta pojava povezana s amplitudom glasa (Walker i Trimboli, 1983) i češća je kod »punih« riječi (imenica, zamjenica, glagola, pridjeva i priloga). Dakle, bljesak oka uz vokalni naglasak signalizira slušatelju koje su riječi ili skupine riječi u poruci važne.

2. Kinestetsko ponašanje i značenje

Druga se skupina pokreta najlakše utvrđuje i najdostupnija je, a i najzanimljivija, barem kad je riječ o drugom ili stranom jeziku. To su tipični pokreti (obično rukama), po prirodi reprezentacijski ili ikonički i s jezičnom porukom povezani na semantičkoj razini. Ekman (1980) ih sve zajednički nazivlje *ilustratorima* /illustrators/ da bi ih zatim raščlanio na *kinetografe* /kinetographs/ (one koji crtavaju radnju), *piktografe* /pictographs/ (one koji crtavaju oblik), *rhythmicke pokrete* /rhythmics/ (one koji pokazuju ritam ili tempo dogadanja), i *prostorne pokrete* /spatialis/ (one koji crtavaju prostorne odnose). Riseborough (1981) opisuje te tipove pokreta kao 'gestovnu onomatopeju'. Ona opisuje važnost tih fiziografskih pokreta u komunikaciji. Fiziografski pokreti mogu biti ikonički, kad označavaju oblik ili veličinu, ili kinetografski, kad označavaju pokret. Prema Riseboroughovoj ti pokreti olakšavaju govorno dekodiranje. Ona je u jednom pokušu tražila od ispitanika da pogode predmet na temelju usmenog opisa, i to u tri različite situacije: u prvoj su ispitanici čuli samo zvuk, u drugoj su vidjeli lice govornika, a u trećoj su vidjeli cijelovit lik govornika, što znači i fiziografske pokrete. Rezultati su bili najbolji kad su ispitanici uza zvuk mogli promatrati cijelokupno ponašanje govornika. U drugom pokušu ispitanici su slušali priču koju su poslije trebali ispričati. Priču su čuli u četiri različite situacije:

1. zvuk
2. zvuk + slika – pokret
3. zvuk + slika + nejasan pokret, te
4. zvuk + slika + ikonografski i kinetografski pokreti.

Prisjećanje ispitanika bilo je mnogo bolje u uvjetima kad su im sve obavijesti bile dostupne. Prema Riseboroughovoj, ti pokreti čine zadatak živopisnjim jer pobuduju mentalne slike, koje se u fazi inputa pohranjuju u pamćenje, i tako potiču prisjećanje. Ispitanici, doduše, kasnije tvrde kako nisu bili svjesni pokreta koje su vidjeli, što samo potvrđuje da se obavijest i iz auditivnog i iz vizualnog kanala procesira istodobno i da oba kanala pridonose razumijevanju.

Riseboroughova također dokazuje da 'buka' u prva tri uvjeta utječe na mnogo lošije rezultate, ali taj je utjecaj tek beznačajan u četvrtoj situaciji u kojoj su bili vidljivi fiziografski pokreti. Dakle, pokreti nadoknađuju gubitak auditivne obavijesti.

Graham i Argyle (1975) također potvrđuju da pokret pomaže dekodiranju. Ispitanici su trebali opisati dvodimenzionalne oblike, sa pokretom rukom i bez pokreta. Druga skupina ispitanika morala je opisane pokrete nacrtati. Oblici su razvrstani prema teškoći, odnosno jednostavnosti njihova kodiranja. Ispitanici su bili izvorni govornici engleskog i talijanskog jezika. U pokušu se koristio materinski jezik. Uspjeh (sličnost originalnim crtežima) bio je mnogo veći kad je u opisu bio nazočan pokret. Nadalje, uspjeh se znatno povećao kad je postojao pokret kod oblika koje je teže kodirati nego one lakše, kod kojih jezik treba dodatnu obavijest. Istraživanje je dalo zanimljiv podatak. Naime, pokazalo se da nedostatak pokreta djeluje na govorni sadržaj: ispitanici su upotrijebili mnogo više riječi za opis prostornih odnosa, a vrlo malo pokaznih oblika.

I McNeill dokazuje da pokreti i jezik izazivaju iste slike i da je proizvodnja i percepcija tih dviju pojava dio istoga mentalnog procesa (McNeill, 1985, 1986). On je proučavao tzv. *ikoničke pokrete* (iconix), to jest pokrete čiji oblik i način nastajanja pokazuju značenje koje se podudara s jezično izraženim značenjem. Očiti primjer ikoničkog pokreta bio bi kružni pokret rukom uz jezični izraz o predmetu okruglog oblika. Manje je očit primjer s nizom sjeckavih pokreta rukom, koja se pri tome drži vertikalno na površinu, s palcem okrenutim prema gore, koji mogu značiti cijelu paletu različitih predmeta ili radnji, ili podjelu prema kategorijama ili pak drugu raščlambu. Ikonički pokreti prevladavaju u naraciji — u naraciji stripa čak ih je 60 posto (Pedelty i McNeill, 1986). McNeill ih, kao i riječi, drži označiteljima u sosirovskom smislu pojma. Tri podatka dobivena u našem radu o pokretima pokazuju važnost kinestetskog ponašanja u kodiranju i dekodiranju govora.

Tijekom prepričavanja priče ispitanici su ikonički pokret, koji je uporabio izvorni pripovjedač, leksikalizirali i tako prebacili u govorni kanal. *Kotrljajući se niz ulicu* popraćen pokretom ruke gore-dolje, jezični se izraz u ispitanika preobrazio u *poskakivanje niz ulicu* uz lagani pokret ruke udesno. Ispitanici su bili posve nesvjesni preobrazbe, pa McNeill drži da 'u trenutku generiranja govora i pokreta pamćenje jasno ne razgraničuje ta dva kanala' (McNeill, 1986: 303). Suprotan se proces dogodio u drugom pokusu s odgodenom auditivnom povratnom spregom (ibid.). Ispitanik koji prethodno nije rabilo pokret u novim ga je uvjetima počeo rabiti. U ovom je pokusu, nadalje, i sintaksa bila pojednostavljena. Budući da odgodena auditivna povratna sprega otežava govor, logično je od ispitanika očekivati da složenost sintakse prebací na pokret, što i opet upućuje na neprekidnu interakciju između jezične proizvodnje i kinestetskog ponašanja: jezični izraz djeluje na pokret i obratno.

Treći primjer (McNeill, 1985) pokazuje kako govornik dijeli kognitivnu reprezentaciju na dva dijela: jednu odašilje verbalnim sredstvima a drugu pokretom. Ispitanik se morao prisjetiti dogadaja u kojemu jedna osoba vitla kišobranom loveći drugu. Ispitanik je u pripovijedanju dogdaj izrazio *ona ga lovi* i popratio kretnjom ruke kao kad čvrsto držimo neki predmet i niješemo ga slijeva nadesno. Kišobran (ili neki drugi predmet) nije bio verbalno spomenut, ali se pojavio u kinestetskom signalu, potvrđujući tako svoju nazočnost u mentalnoj reprezentaciji pohranjenoj u pamćenju pripovjedača. Proizlazi i pokret i jezik u govornikovo misli prenose značenje; ne uzimajući u obzir pokret (tj. da je predmet korišten u funkciji prijetnje), slušatelj ne bi u potpunosti shvatio značenje.

3. Kinestetsko ponašanje i diskurz

Treća kategorija kinestetskog ponašanja signalizira određena svojstva diskurzne organizacije. McNeill i suradnici (McNeill i Levy, 1982; McNeill, 1986; Pedelty i McNeill, 1986) nalaze da je diskurz obilježen pokretima koje zovu *udari* (beats) (uspoređiti *baton* kod Ekmana i Friesena, 1969), koji označuju brze pokrete što su oblikom apstraktni, ali služe kao vizualni signali. Pojavljuju se, primjerice, u narativnim rečenicama koje daju popratnu obavijest, na primjer o ambijentu i uvođenju novih likova u priču, te mogu sažeti ili predvidjeti događaje. Praveći te pokrete, govornik nagašava važnost jednoga jezičnog izraza u odnosu na drugi. Dakle, uporaba takvog pokreta može slušatelju poslužiti kao vodič.

Pokazivanje je deiktički pokret koji se često rabi za označavanje suprotnosti u tekstu, kad je riječ o mjestu (*ovdje/tamo, ovaj/onaj*), vremenu (*sad/tad*), ili osobi (*jal/on* itd.). Nijedan stvarni predmet ili osoba ne treba biti fizički nazočan, a pravac pokreta ne treba doista odgovarati mjestu o kojem je riječ (vidjeti McNeill, 1986 za primjere pokazivanja).

Nekoliko autora (primjerice Scheflen, 1964; Argyle, 1975) uočavaju kako su opsežniji i sporiji pokreti tijela, to jest pokreti koji zahtijevaju promjenu položaja i držanja, povezani s većim govornim jedinicama, primjerice promjenom teme. Scheflen, na primjer, uočava kako pokreti glave i vrata označavaju kraj strukturalne jedinice veće od rečenice: isticanje *poante* u razgovoru. Velik pokret stava, koji uključuje barem polovicu tijela, označava slijed nekoliko poanti, a može potrajati i nekoliko minuta. Vrlo je vjerojatno da ti pokreti pomažu i u dekodiranju: značajna promjena stava govori slušatelju da je taj dio diskurza završio i da počinje novi. U tom se smislu kinestetsko ponašanje može usporediti s vizualnom obavijesti kojom se čitatelj služi pri čitanju pišanog teksta: podjela teksta u odlomke, poglavlja; uporaba naslova i podnaslova; prijemom stranice itd.

Gosling drži da je kinestezija 'ključan i integralni dio jezične analize u diskurzu licem u lice' (1981: 159) i da bi je valjalo smatrati formalnom realizacijom diskurzne funkcije jednakom kao i gramatiku, leksiku i intonaciju. On se zato zalaže za uporabu videosnimki u analizi diskurza, jer gubitak vizualne dimenzije u audiosnimkama ozbiljno narušava valjanost analize koja se tim sredstvima provodi. Na temelju podataka koje je dobio pomoću videosnimaka Gosling predlaže diskurzno-funkcionalni kinestetski pokušaj integriranjem kinestezije u postojeći okvir jedne od najvažnijih sastavnica lingvistike.

4. Kinestetsko ponašanje kao regulator saobraćaja

I napokon, kinestetsko ponašanje ima regulacijsku funkciju u saobraćanju: pokreti tijela održavaju i koordiniraju govorni tijek i uzimanje riječi (usporedi *regulatore* kod Ekmana i Friesena, 1969; Duncan, 1972). Gosling (1981) iznosi primjere kako se uzimanje riječi regulira kontaktom pogleda, smjerom pogleda, pokretima šake i ruke te držanjem.

Često se misli da u razgovoru udvoje govornik daje obavijesti i najaktivnije regulira razgovor. Međutim, i slušatelji aktivno pridonose razgovoru svojim vokalnim reakcijama (primjerice *mmhm*) i svojim kinestetskim ponašanjem, koji označuju povratnu obavijest. Djelotvornost povratne obavijesti pomaže određivanju primjerenosti govornikove prezentacije (vidi Rosenfeld i Hancks, 1980; Brown, 1986). Erickson i Shultz (1982) dokazuju da i verbalna i kinestetska obavijest govornika i slušatelja održavaju ritam u uzimanju riječi.

Klimanje glavom najčešći je oblik reakcije slušatelja (Ekman i Friesen, 1969; Rosenfeld i Hancks, 1980). Ono je glavni način komuniciranja tijekom slušanja, a prema obliku i funkciji čini se izrazito ujednačenim u svih ispitanika (Hadar, Steiner i Clifford Rose, 1985). Klimanje glavom može značiti slaganje s govornikom (odgovara vokalnom *mmhm*), a može također značiti i da slušatelj procesira obavijest brže nego govornik (Rosenfeld i Hancks, 1980). Namršena obrva ili suženje između očiju pokazuju čuđenje ili nerazumijevanje: podignuti luk obrva i širom otvorene oči pokazuju iznenadenje — takav izražaj može u govornika izazvati potrebu da svoj izraz razradi, modificira, ponovi ili potvrdi verbalnu poruku.

Mnogi autori naglašavaju da su pokreti tijela izražajniji kada govornik želi slušatelju naglasiti važnost, napetost ili složenost izričaja. Dittmann i Llewellyn (1969) smatraju da su ti pokreti vanjski znakovi teškoća u kodiranju: složenost ideje ili neki drugi sociološki ili psihološki pritisci na govornika mogu dovesti do unutarnje kognitivne ili psihološke napetosti koja onda prelazi u motornu sferu. Govornikovo kinestetsko ponašanje može, dakle, biti nekontrolirani signal da interaktivna situacija postavlja prevelike zahtjeve na govornika; ili pak govornik može signalizirati slušatelju da 'obrati posebnu pozornost na važnost ili složenost poruke'.

NEPOSTOJANJE KINESTETSKOG PONAŠANJA ILI UDALJAVANJE OD NORME

Veza između pokreta tijela i četiriju razina jezične organizacije (fonološke, semantičke, diskurzne i interakcijske) neprijeporna je i čvrsto utemeljena. Kinestetsko ponašanje sinkroniziranjem i koordiniranjem ritma interakcije, te nadopunjavanjem, pojačavanjem ili modificiranjem jezične poruke, potiče komunikaciju. Njegova važnost postaje očitija kada kinestetsko ponašanje izostane ili kada odstupi od norme. Kao što se obično događa, svu važnost neke pojave spoznajemo tek kada izostane ili je onemogućena, ili se na bilo koji način promijeni.

Izostane li obavijest koju nam kinestetski signal pruža, kakvoča komunikacije može se uvelike umanjiti ili se može promijeniti njezin karakter. Rutter (1984) utvrđuje da nedostatak vizualnih signala kada se sugovornici ne vide utječe na sadržaj, stil i ishod komunikacije. Nesposobnost reakcije na vizualne signale znači da slijepi ne mogu kontrolirati razgovor kao sugovornici koji vide. Štoviše, rođeni slijepci ne razvijaju određene pokrete koji se stječu učenjem, jer 'ponašanje' ovisi o vidu. Zbog toga se oni ne koriste određenim deiktičkim pokretima niti kontaktiraju pogledom, pa je tako i povratna sprega koju odašilje sugovorniku koji vidi nepotpuna. Prema nekim podacima nedostatak vida može usporiti stjecanje komunikativne kompetencije u slijepa djeteta. Budući da je vid vrlo važan pri usvajanju jezika u djeteta (posebice u usvajanju pojma referentnosti, deikse, nekih diskurznih vještina i značenja riječi), dijete lišeno vida lišeno je svih uvjeta i mogućnosti koje pridonose normalnom, uspješnom razvoju jezika. Sam nedostatak vida ne mora neminovno značiti i devijantan komunikativni razvoj, no općenito se smatra da vid utječe na razvoj komunikativne kompetencije (McGurk, 1983; vidi također Wode, 1983).

Potiskivanje uobičajenih pokreta tijela koji reguliraju interakciju može onemogućiti komunikaciju.

Čini se da su regulatori na rubu svijesti... sugovornik je vrlo osjetljiv ako oni izostanu, ali ih je jedva svjestan kad postoje. Zabave radi predložili smo prijateljima da tijekom razgovora pokušaju zakočiti sve regulatorne. Mnogima je to vrlo teško palo, ali ako im je uspjelo, osjećali su se nelagodno i komunikacija se prekinula (Ekman i Friesen, 1969: 82).

Važnost kinestetskog ponašanja za komunikaciju osobito je velika kad stupimo u kontakt s ljudima čiji pokreti odudaraju od onih nama poznatih, bilo stoga što su pretjerani, bilo to što su minimalni, ili što su različiti, ili, pak, poznati pokreti slijede neka druga pravila. To se, primjerice, događa kad se susretнемo s pripadnicima nekih drugih kultura. U jednom slučaju te razlike mogu samo pobuditi našu znatitelju, a drugom mogu ozbiljno narušiti komunikaciju. I dalje ostaje predmetom proturječnih rasprava pitanje do koje je mjere kinestetsko ponašanje karakteristično za određenu kulturu ili skupinu, ili je pak svojstveno svim kulturama, odnosno je li naučeno ili urođeno, relativno ili univerzalno (Ekman, 1971). Međutim, budući da je to pitanje neobično važno u učenju jezika, vratit ćemo se njemu kasnije.

Kinestetsko je ponašanje važno jer tijekom kodiranja i dekodiranja govora svi svjesno ili nesvjesno, namjerno ili nenamjerno, pomicamo dijelovima tijela. Mnogo se pisalo o tome da su verbalni i kinestetski izraz nerazdvojne sastavnice istoga psihološkog procesa, kao i to da se obično zajedno i razvijaju. Motorika novorođenčadi sinkronizirana je s govorom odraslih (Condon i Sander, 1974) i kako dijete raste, kinestetski se izraz razvija simultano s govorom (von Raffler-Engel, 1980b; McNeill, 1985). Neke pojmove (posebno odnose oblika i prostora) možemo mnogo djelotvornije komunicirati kinestetskim negoli verbalnim izrazom. Afektivno značenje (osjećaje i stavove) vjerljivo

no prenosimo u najvećoj mjeri i najdjelotvornije kinestetskim izrazom (posebice izražajem lica) (Ekman i Fries, 1975). Pokrete tijela praktički nije moguće voljno kontrolirati. Oni sejavljaju čak i kad nema vizualnog kontakta (primjerice, u telefonskom razgovoru). U afaziji je kinestetski izraz poremećen jednako kao i verbalni (McNeill, 1985). Slušatelji se jednostavno ne mogu na to ne obazirati.

VAŽNOST KINESTETSKOG IZRAZA U SLUŠANJU L2

Ako je kinestetski izraz pri dekodiranju L1 od integralne važnosti, vrijedi li isto i pri dekodiranju L2? Kao što smo vidjeli, u otežanim uvjetima umanjene ili nepotpune poruke kinestetski izraz dobiva na važnosti, pa se postavlja pitanje je li on važniji učeniku L2 čiji je zadatak, zbog ograničene jezične kompetencije, teži (a možda i zbog povećanog kognitivnog opterećenja i veće psihološke napetosti).

Unatoč mnogim istraživanjima o kinestetskom izrazu, malo je pisano o njegovoj mogućoj važnosti pri učenju L2. Malo se istraživala, kao što je Kendon (1984) zove, njegova 'komunikativna vrijednost', posebice kod govornog dekodiranja u L2. Suvremeni modeli slušanja s razumijevanjem u L2, koje nalazimo u literaturi o učenju engleskog, te postojeća pedagoška praksa i metode testiranja, izrazito naglašavaju auditivni aspekt slušanja, a tek uzgred spominju neverbalni input. Von Raffler-Engel (1980a) upozoravala je na to već prije jednog desetljeća, no njezin optimistični pristup nije od tada naišao na veću podršku.⁷

Istraživači koji rade na programu CRAPEL na Sveučilištu u Nancyju, bave se važnošću podučavanja intonacije, parajezičnih svojstava i kinestetskog izraza, na učenje i razumijevanje govornoga diskurza. Tim se projektom, također, pokušava ustanoviti mogu li videosnimke izvornih govornika kojima se upozorava na vezu između udara (*batons*) i naglaska, ritma, tempa i intonacije u engleskom utjecati na osjetljivost na ta svojstva, primjerice, u Francuza koji uče engleski (Heddesheimer i Roussel, 1977. i Riley 1981).

Valokorpi (1981) u svom istraživanju nastoji utvrditi varira li kinestetski izraz prema jeziku koji se govori. Njegova se analiza temelji na interakciji u maloj skupini što su se činili Finci koji studiraju engleski i nastavnika — izvornog govornika engleskog, i u kojoj su svi govorili engleski, ili od skupine studenata Finaca koji su govorili finski. Ustanovljena je jedna razlika između tih dviju situacija: sklonost Finaca da se u popratnom kanalu (*back channel*) uglavnom koriste verbalnim kodovima u raspravama na engleskom, a da rabe manje neverbalnih kodova kada govore finski. U raspravama na finskoj, pak, čini se da je u interakciji kinestetski izraz imao veću ulogu. Doduše, to se može tumačiti i razlikama interakcijskog konteksta ili jezičnim ili kulturnim razlikama. U saobraćanju na L2, nastavnik, izvorni govornik engleskog, ocjenjivao je vladanje na engleskome jeziku. Nastavnik je u biti bio taj koji je regulirao interakcijom — studenti su uglavnom samo reagirali na njegove poticaje. U razgovorima na finskome, međutim, studenti su sami regulirali interakcijom, koja je pratila uobičajena verbalna i kinestetska aktivnost. Vrlo je vjerojatno da bi se slične razlike u verbalnom i neverbalnom izrazu utvrdile i u kontekstu seminara ili testa i neformalnog razgovora, bez obzira na jezik ili kulturu.

Također je uočeno kako su individualne razlike u uporabi kinestetskog izraza ostale iste u saobraćanju na L1 i L2: studenti koji su se više koristili kinestetskim izrazom u L1, činili su to i na L2.

Valokorpi zaključuje da su studenti bili manjkavi u odnosu prema neverbalnom izrazu u L2 i da je to posljedica naglaska na verbalnim vještinama u podučavanju L2 na

račun *komunikativnih* vještina. Budući da se eksperimentalni kontekst L2 ne može dokraj usporediti onim u L1, uz to prva situacija i nije baš poticajna za razvijanje *komunikativnih vještina*, teško je tvrditi kako kinestetski izraz varira prema jeziku. Ipak, s obzirom na Valokorpijkeve primjedbe o pretjeranom naglašavanju verbalnog, istu je poantu istaknuo i Riley (1981), koji tvrdi da je nužno eksplicitno podučavanje komunikativnog aspekta kinestetskog izraza kako bi se uspostavila ravnoteža. I Raffler-Engler zagovara podučavanje kinestezije, jer 'reducirati jezik samo na verbalni kanal znači ne komunicirati u cijelosti' (1980a: 229).

Von Raffler-Engler (1976) je ispitivala prebacivanje koda i kinestetski izraz kod bijelaca i crnaca, govornika američkoga engleskog u Sjedinjenim Državama i djece, frankofona i anglofona u Kanadi, kako bi utvrdila da li prebacivanje jezičnog koda nužno prati i prebacivanje kinestetskog, i obratno. Ona nalazi da prebacivanje koda uključuje i jezični i kinestetski izraz, ali da prebacivanje nije sinkrono: govorna je poruka srž cijelokupne komunikacijske jedinice (tj. jezik + kinestezija) — moglo bi se reći da kinestetski izraz služi kao 'okvir' verbalnom. U dvodijalektalnoj situaciji manjinski crnici svladali su u potpunosti oba kinestetska sustava, te je prebacivanje dijalekta kao reakcija na društvenu situaciju pratilo odgovarajuće prebacivanje kinestetskog izraza. U bilingvalnoj situaciji bilo je razlika u kinestetskom sustavu dviju kultura te u obrascima kinestetskog prebacivanja. Von Raffler-Engler zaključuje da je kinestetsko ponašanje uže povezano s kulturom negoli s jezikom.

Mnogi radovi o vezi između jezičnog i kinestetskog posebice su se bavili međurasnom komunikacijom, dakle situacijama u kojima postoje dijalektalne razlike ili je riječ o drugom, a ne stranom jeziku. Niz se radova bavio komunikacijom crnaca u Americi, u kulturi u kojoj dominiraju bijelci, u pokušaju određivanja izvora komunikacijskog prekida koji često vodi neskladu i sukobu. Erickson (1979) je ispitivao međurasnu komunikaciju tijekom intervjua u savjetovalištu (savjetodavac bijelac, intervjuirani crnac) i nalazi da je sustav signaliziranja pozornosti pri slušanju različit kod crnaca od onoga kod bijelaca. Budući da govornik bijelac ne prepozna signale koje mu slušatelj crnac odašilje, to se nepostojanje pozornosti tumači kao nedostatak zanimanja ili razumijevanja. Također, crnac u ulozi slušatelja ne hvata intonacijske i kinestetske signale sugovornika bijelca. U skladu s time, bijelac se utječe preopširnim objašnjima, što crnac tumači kao 'poniženje'.

Zbog različitog kinestetskog izraza kod manjinskih skupina, posebice onog kojim se signalizira pozorno slušanje, članovi dominirajuće kulture mogu podejčiniti mogućnosti odnosno pogrešno procijeniti zanimanje. U Novom Zelandu Nicol (1987) utvrđuje da mali Samoanci manje komuniciraju sa svojim učiteljima (Novozelandanima europskog podrijetla) negoli djeca nadmoćne kulture, te zaključuje kako je vjerojatno razlog taj da Samoanci kao predškolci ne uspijevaju uspostaviti komunikaciju, jer zbog pogrešnog tumačenja neverbalnih signala uspostavljaju neprimjerenu komunikaciju, i to u pogrešnom trenutku. Tako se različit način gledanja u razredu pogrešno tumači kao nepostojanje pozornosti onome što se govori ili neslušanje.

Iako spomenuta istraživanja Ericksona i Nikola nisu uključivala govornike *stranog* jezika i bila su poglavito usmjerena na društvene posljedice neuspješnog uočavanja i korištenja kinestetskih signala kod sugovornika, ona unatoč tome upućuju na činjenicu da tijelo odašilje obavijesti koje je nužno razumjeti da bi se mogla ostvariti uspješna komunikacija, te da su slušatelji, koji iz bilo kojeg razloga ne prate kinestetske signale koji su im upućeni, u lošijem položaju i ne funkcionišu tako uspješno kao što bi bilo u protivnome.

SLUŠANJE S RAZUMIJEVANJEM U RAZREDU

Tijekom učenja stranog ili drugog jezika učenik je istodobno i aktivni slušatelj, u situaciji licem u lice, i slušatelj promatrač (tj. sluša interakcije drugih). Vježbanje slušanja s razumijevanjem u razredu uglavnom je drugog tipa, pri čemu se govorni tekstovi prezentiraju pomoću audiosnimaka. Kakve su, dakle, posljedice izostanka kinestetske obavijesti? Da li bi videosnimke mogле nadoknaditi barem malen dio nedostatne obavijesti?

Uz prozodijska i parajezična svojstva kinestetski izraz može smanjiti nejasnoće u govornom jeziku. Deiktička su sredstva očiti primjer toga: nejasni referenti u verbalnoj poruci mogu se, primjerice, pojasniti uz pomoć geste ili pokreta glavom. Gdje takvog signala nema, potrebno je iscrpnije objašnjavati verbalnu poruku da bi se izbjegle nejasnoće (ili slušatelj mora pomoću konteksta nadoknaditi ispuštenu obavijest). Riley tvrdi kako taj verbalno eksplicitan tip diskurza ne priprema učenika za vrlo implicitan deiktički diskurz uobičajen u interakciji licem u lice (1981: 148). On također upozorava na problem oslovljavanja u auditivnim tekstovima jer postoji artificijelna potreba verbalne identifikacije sugovornika: inače se oslovljavanje ostvaruje pravilima utvrđenim neverbalnim signalima (Riley, 1985).

Kinestetski izraz također olakšava komunikaciju povećanjem zalihosti (vidjeti Birdwhistell, 1971 u vezi s raspravom o zalihosti). U interakciji licem u lice slušateljev kinestetski izraz pomoći će govorniku ugraditi onoliko zalihosti koliko to smatra potrebnim. Slušatelj prima obavijesti iz kinestetskog izraza govornika, ali također, dakako, i iz čitavog konteksta. U pomanjkanju vizualnog kanala zalihost se postiže pomoću jezika preko auditivnog kanala. Ako je riječ o razrednom gradivu za slušanje, to može značiti dulji tekst (pomislite samo koliko se stranica romana može zbiti u kratku scenu filma ili televizijske adaptacije romana) i, vjerojatno, složeniji, jer leksik i sintaksa moraju preuzeti najveći teret zalihosti. Za učenika L2, cijelokupna se, dakle, informacija usredotočuje na jedan kanal u kojem je učenik najmanje vješt.

Von Raffler-Engler (1980a) pokazuje kako se humor učenika tijekom slušanja stranog jezika može znatno smanjiti ako se jezik predstavi u svome cijelokupnome komunikativnom obliku (tj. korištenjem svih senzoričkih kanala), a ne smanjenom zalihošću (u slučaju samo auditivnog kanala). Ona to komentariira ovako: »Eliminiranje vizualne dimenzije stvara neprirodne uvjete koji maksimalno opterećuju auditivne receptore (1980a: 235). To je nadasve bjelodano pomislimo li na napor i koncentraciju potrebne za slušanje cijelog (tj. u trajanju od sata i pol) radio komada na materinskom jeziku.

Ponekad učitelj želi skrenuti pozornost na određena svojstva verbalne poruke (primjerice, prozodijske ili parajezične pojavnosti) pri čemu je primjerena jedino audio. Općenito, međutim, kao što to tvrdi Pennycook (1985), kad je posrijedi razumijevanje, lišavanje učenika svih uobičajenih sredstava koji mu pomažu u postizanju konačnog cilja, te prevelika ovisnost o auditivnom kanalu, znače ograničavanje njegove komunikativne kompetencije. Usporedimo uklanjanje kinestetske informacije koja se prenosi vizualnim modalitetom s uklanjanjem informacije koja se prenosi intonacijom: verbalnu će informaciju biti i dalje moguće razumjeti, iako s više teškoća i s većim oslanjanjem na sam jezik; ali govorni tekst bez intonacije jedva bismo smatrati autentičnim jezikom.

Uporaba videosnimaka za slušanje s razumijevanjem pruža mnogo više mogućnosti od samo auditivnih snimaka. S prisutnom vizualnom sastavnicom koju nam daje videosnimka učenici se mogu nositi i sa složenijom jezičnom razinom nego kad se oslanjaju samo na akustički kanal. Proizlazi da je jezik autentičniji i da ga treba manje modificirati na videosnimci nego na auditivnoj snimci. Uska povezanost između zvuka i slike olakšava razumijevanje i pomaže retenciji jezičnog materijala.⁸

Vizualna informacija pomaže oslobađanju kognitivnih kapaciteta za jezično dekodiranje. Kinestetski izraz govornika pomaže slušatelju — promatraču predviđati i protumačiti organizaciju, sadržaj i smjer verbalne poruke ili interakcije.^{9,10}

Ostaje otvorenim pitanje jesu li učenici sposobni iskoristiti informaciju dobivenu iz kinestetskog kanala u govornom dekodiranju L2 na isti ili slični način kao u L1. (Budući da je taj proces na materinskom jeziku na nesvesnoj razini, nema razloga pretpostaviti nekakav svjesni transfer.) Argument kojim se ta tvrdnja može pobijati jest ograničen kapacitet procesiranja informacije (čak i u L1), a kognitivni i psihološki zahjevi u situaciji slušanja L2 mogu značiti nedostatak rezervnoga kapaciteta za kinestetske signale. Naime, ako signali postoje, to ne znači i da su nužno i uporabivi (vidjeti Rutter, 1984). Međutim, kao protuargument služe podaci dobiveni u istraživanju L1, koji pokazuju da verbalna poruka opterećena teškoćama dekodiranja nije adekvatna, a kinestetski izraz postaje važniji. (Obratite pozornost na to da u dekodiranju L2, sama poruka ne mora biti neadekvatna, već je jedino važna učenikova *percepcija*.)

Ako se složimo da su kinestetski i verbalni izraz dio iste mentalne strukture, tvrdnja da se kinestetski izraz *ne* koristi u komunikaciji L2 značila bi da se cijelokupan kognitivni proces kodiranja i dekodiranja u drugom ili stranom jeziku razlikuje od onog u materinskom. To bi dalje značilo da postoji neka vrsta 'kognitivne manjkavosti' učenika L2, što je izraz koji je upotrijebio Kellerman (1991), tvrdeći da su kompenzacijске strategije zajedničke izvornim govornicima na materinskom jeziku i učenicima na L2. Razlika situacije L2 jest manjkava jezična kompetencija, te neki vanjski čimbenici (primjerice razredni kontekst), koji mogu inhibirati određene strategije. Kad je riječ o obavijesti koja dolazi iz kinestetskog izvora, jezična kompetencija nije problem. Jedno je, međutim, sigurno: učenici se ne mogu koristiti kinestetskim izrazom ako im se govorni jezik za uvježbavanje slušanja prezentira samo posredstvom audiosnimke.

Razredni kontekst može ometati 'prirodni' proces slušanja i inhibirati strategije koje pomažu slušanju. Unatoč pokušajima odbacivanja mišljenja kako je slušanje pasivni proces (dan je u nastavnim materijalima naglasak na *aktivnom* slušanju), te isticanja kreativnog aspekta razumijevanja (vidjeti Brown, 1986), čvrsta povezanost između slušanja s razumijevanjem i magnetofona učenicima nužno pruža pogrešnu predodžbu o pravom značenju slušanja. Slušanje se u 'stvarnom životu' oslanja na akustički kanal samo u ograničenim situacijama — radio, telefon, zvučnik, spomenimo samo one najubbijenije. U svim drugim situacijama snimka ne može dočarati 'pravo' ili 'autentično' slušanje, bez obzira na tvrdnje izdavača i pisaca materijala.

I napokon, ako učenici na sličan način slušaju i L1 i L2 koristeći se kinestetskim izrazom za dekodiranje verbalne poruke, omogućuju li interkulturnalne razlike kinestetskih sustava tumačenje kinestetskog izraza? Kinestetski je izraz, nedvojbeno, univerzalan način izražavanja. Kendon zaključuje da 'koristenje vidljivih pokreta tijela, kao dijela procesa pomoću kojega se značenje u izričaju reprezentira, jest temeljno i univerzalno svojstvo' (1984: 104), ali da 'postoje konvencije koje određuju gdje i u kojoj mjeri će se gesta koristiti a postoje i kulturne razlike u načinu pokreta (ibid.). Sličnu razliku naglašava i Ekman (1971). Njegova neurokulturalna teorija o izražaju emocija na licu objašnjava dvije različite odrednice izražaja lica: jedna odgovorna za univerzalije i druga za kulturne razlike. Podaci istraživanja koje je proveo kod pismenih i predpismenih kultura, i kod različitih jezičnih skupina, pokazuju da postoji šest univerzalnih izražaja lica kojima se izražavaju emocije: sreća, tuga, bijes, strah, gnušanje i iznenadenje. Eibl-Eibesfeld (1979) također utvrđuje univerzalije u ekspresivnom izrazu. On upućuje na postojanje urođenih motoričkih obrazaca izražaja — oni koji su rođeni slijepi smiješe se, smiju, i plaču, pokazuju strah, bijes i nelagodu, koje nisu mogli naučiti — što pokazuje biološki temelj univerzalnoga, ekspresivnoga ponašanja.

Ono što se mijenja od kulture do kulture ili jedne skupine do druge jest opseg kinestetskog izraza (i u kodiranju i u dekodiranju), oblik pokreta i njihova organizacija s obzirom na jezičnu poruku.

Kulture i skupine često se klasificiraju kao one koje mnogo koriste gestu (primjerice, Talijani) ili one koje je malo koriste (primjerice Englezi). Graham i Argyle u spomenutom istraživanju komunikacije dvodimenzionalnih oblika (1975) pokazuju da, iako i Talijani i Englezi imaju koristi od geste, Talijani je ipak imaju malo više od Engleza. Načini pokreta variraju od pojedinca do pojedinca i od kulture do kulture (usporediti varijacije u pokretima glavom koje zapaža Hadar i suradnici, 1985), ali to ne sprečava njihovu interpretaciju. McNeill tvrdi: 'Oblik geste jest posve individualan. Ne postoji "kod" za ikoničke geste u kojem su specifični standardi. Ono što im jest zajedničko provlazi iz zajedničke semantičke ekspresivnosti' (1986: 289). Pokreti tijela variraju i u različitim kontekstima, prema specifičnoj društvenoj situaciji i sudionicima — mi ne samo da prilagodavamo količinu i način pokreta, nego i uspješno tumačimo signale različitih kinestetskih 'registara'.

U nekim primjerima gdje naoko postoje razlike u kinestetskom izrazu u različitim kulturama, riječ je zapravo o *pravilima* njihove uporabe, kojima se ta razlika može protumačiti. Ta pravila određuju pravila kojima kontroliramo ili upravljamo pokretima, koji su vjerojatno u određenim uvjetima potisnuti ili društveno nametnuti. Ekman (1971) pokazuje da su prividne razlike u izražaju lica između Japanaca i Amerikanaca rezultat toga što Japanci *potiskuju* javno izražavanje osjećaja. To do neke mjeru objašnjava stereotipe 'zagotonog Orijentalca'. U Britaniji djeci uče (ili su ih nekad učili) da je ružno pokazivati prstom, pa ipak je pokazivanje prstom uobičajena gesta identificiranja i lociranja.¹²

Kendon pregledom nekih radova pokazuje 'usku vezu između organizacije geste i organizacije govora' (1984: 84), te ih smatra univerzalnim svojstvom. Ta pojavnost nije uočena samo u engleskom, nego i kod govornika drugih jezika: razlika je jedino u odnosu gestovne prema govornoj frazi, a to ovisi o jezičnom naglasku u jeziku.

Dok je nedvojbeno da su neki pokreti svojstveni samo nekim kulturama ili skupinama, i zbog toga mogu strancu predstavljati problem (većina takvih pokreta može se svrstati u kategoriju emblema), ipak se može prepostaviti kako je većina pokreta vezana za govor jedne kulture prepoznatljiva i uporabljiva i članovima druge kulture. Kinestetski se izraz (kao što je već rečeno) javlja u kontekstu i uz verbalnu poruku, tako da nijedan obavijesni izvor nije usamljen: verbalno i neverbalno međusobno se pojačavaju.

Ako kulturne razlike *zaista* učenicima stvaraju probleme (a to je vjerojatnije tamo gdje postoji velik kulturni jaz), tad je još važnije učenike izložiti, pomoću videosnimaka ili filma, kinestetskom izrazu jezika o kojemu je riječ, jer je poznavanje i razumijevanje kinestetskog izraza nužno za komunikativnu kompetenciju.

Zaključak

neizvještene posjetiće se ičude sopstv.

Dakle, kakve su implikacije za učenje L2? Nedvojbeno, učitelje bi valjalo upoznati sa značajem kinestezije u procesu slušanja, baš kao što ih se danas nastoji upoznati s drugim aspektima procesa slušanja, primjerice, potrebe kontekstualizacije (usporediti 'predviđanje' i vježbe 'prije slušanja'). Učitelj koji više zna i koji je svjestan onog što radi može biti samo još bolji učitelj. Ako nam je cilj komunikativna kompetencija učenika, tad ne možemo ne uvrstiti kinesteziju u nastavni proces. Razvijanjem razine učenikove svijesti o vizualnom aspektu govornog dekodiranja proširit ćemo mu i strategije koje već posjeduje za razumijevanje govora u L2. Valja li ili ne informaciju koju

nam odašilje tijelo eksplicitno¹⁴ i sustavno podučavati, pitanje je na koje ćemo dobiti odgovor kad budemo znali kako i u kojoj se mjeri L2 učenici koriste kinestetskim izrazom u govornom dekodiranju, a to zahtijeva još mnogo istraživanja. Isto je tako potrebno utvrditi olakšava li dvostruki kanal slušanja i veći naglasak na vizualnom aspektu dekodiranja učenje i razumijevanje. Ako prihvatimo tezu da tumačenje inputa ima dvostruku važnost — procesiranja zbog značenja i procesiranja zbog poboljšanja kompetencije (Sharwood Smith, 1986), tad bi svako sredstvo kojim se olakšava razumijevanje moralo također olakšati učenje.

Ako se ustanovi da vizualni input olakšava razumijevanje, tad je sadašnji model slušanja L2 nepotpun i pogrešan, a za njegovo podučavanje i testiranje potrebna je revizija.

BILJEŠKE

¹ Među autorima na ovom području postoje znatne razlike i glede određenja neverbalnog ponašanja i njegovih različitih sastavnica. Rasprava o tome ne može se provesti u ovom radu. Zainteresirani čitatelji mogu pogledati uvode u radove Harpera, Wiensa i Matarazza (1978) i von Raffler-Engela (1980c). Vidjeti također Key (1975, 1982) i Mehrabian (1972).

² Za općeniti pregled o kineziji preporučuju se radovi ovih autora: Birdwhistell (1971); Mehrabian (1972); Argyle (1975); Ekman i Friesen (1975); Key (1975, 1980, 1982); Harper, Wiens i Matarazzo (1978); Wolfgang (1979, 1984); von Raffler-Engel (1980c) i Bull (1983).

³ Kineziski ponašanje je, dakako, jednako važno i u dekodiranju govora. Vidjeti npr. Bull i Connally (1985); Dittmann i Llewellyn (1969) i Hadar (1989).

⁴ Amblemi su, vjerojatno, najpoznatiji primjeri kineziskog ponašanja. To su znakovi (obično) svjesno izvedeni s namjerom da prenesu poruku s određenim smisлом i jasnim verbalnim tumačenjem. Tipični su primjeri »podignuti palac« (sa značenjem OK), »stisнута šaka« (da se pokaže srdžba) i prst ispred usmice (kao molba za tišinu). O tim se gestama neće raspravljati jer one se mogu pojaviti neovisno o govoru i zaista se često upotrebljavaju kada je govor nemoguć ili zbog nečega nije poželjan. One se općenito smatraju zasebnom kulturno-ističkom specifičnom skupinom, što valja imati na umu kada se razmatra komunikacija na L2. Pitanje kulturno-ističke specifičnosti i međukulturalnog neverbalnog ponašanja razmatrat će se pri kraju ovog rada. Za podučavanje amblema vidjeti: Morris, Collett, Marsh i O'Shaughnessy (1979).

⁵ Najplodniji autor na tom području proučavanja kineziskog ponašanja vjerojatno je Paul Ekman. Vidjeti osobito Ekman (1971) i Ekman i Fries (1975).

⁶ Sljedeće je razmatranje važno samo za odrasle učenike. Neka se kineziska ponašanja usvajaju i povezana su sa sazrijevanjem, te bi stoga bilo pogrešno uključiti djecu koja uče jezik.

⁷ U svojem preglednom članku o slušnom razumijevanju Dirven i Oakeshott-Taylor (1984/5) ne govore o vidnom modalitetu, a i mnogi drugi radovi o slušanju (uključujući one za obrazovanje učitelja) donose tek nekoliko usputnih napomena o ulozi vida (npr. Richards 1983; Ur 1984; Dunkel 1986; Nixon 1986; Anderson i Lynch 1988). Underwood (1989) podrobnije raspravlja o tome kako neverbalne obavijesti pomažu razumijevanju. Rost (1990) navodi niz primjera o važnosti vizualnih obavijesti koje su rezultat kineziskog ponašanja te postaviti pitanja kako vizualni znakovi mogu podržati ili promijeniti verbalnu poruku; on također preporučuje uporabu videa u razvijanju vještine slušanja (Rost 1991).

Mnogi su radovi koji se bave kineziskim ponašanjem u učenju i poučavanju L2 zapravo zaokupljeni amblemima (npr. saitz 1966) i stoga se ne odnose na ovu raspravu (vidjeti bilješku 4). Vidjeti Kendon (1984) za dodatne reference o gestama u učenju stranog jezika.

⁸ Ipak valja napomenuti da mora postojati uskladenost između slike i verbalne poruke; bilo koja vrsta nesklada među obavijestima odaslanim u ta dva kanala vjerojatno će dovesti do gubitka obavijesti ili otežanog učenja. Vizualna obavijest prenesena kineziskim ponašanjem, budući da je integralni dio smisla izričaja, »uskladit« će se (čak ako stvarno protutrijeci) s obavijestima prenesenom putem slušnog kanala. MacWilliam (1986) razmatra učinkovitost videa kao jezičnog ulaza za učenika stranog jezika, oslanjajući se na rezultate komunikacijskih istraživanja i istraživanja obrazovnih emisija radija i televizije.

⁹ Usprkos obilju knjiga i članaka o upotrebi videa u učenju L2, malo ih je koji dublje razmatraju ulogu kineziskog ponašanja u slušnom razumijevanju. Stempleski i Tomalin (1990) ukratko se osvrću na velik udio neverbalnoga u komunikaciji i predlažu načine upotrebe »govora tijela« u video materijalima. Allan (1985)

daje pregled oblika kineziskog ponašanja koji su važni pri slušanju i kratko razmatra potrebu da se ti oblici uče; preporučuje se druga literatura o neverbalnom ponašanju. D. Willis (1983) također razmatra ulogu kineziskog ponašanja u komunikaciji i mogućnosti videa, ali zaključuje da eksplicitno poučavanje kineziskih znakova nije potrebno jer će se vjerojatno oni »prenijeti iz materinskog jezika.

Riley (1981) i J. Willis (1983) daju opširan i koristan pregled komunikativnih funkcija vizualnih aspekata koji se percipiraju tijekom interakcija i razmatra kako video može biti upotrijebljen u poučavanju razumijevanja.

¹⁰ Videom se, dakako, ne mogu ostvariti sva svojstva neposredne interakcije govornika. Iako on povećava broj dostupnih znakova, učenik je ipak više odvojeni promatrač nego sudionik jer nije uključen u interpersonalni aspekt neposredne komunikacije. (Ta 'psihološka odmaknutost', pronađeno je, važna je u komunikaciji; vidi Rutter 1984.)

¹¹ Podrobnu raspravu o pravilima pokazivanja i problemima poredbene kinezije vidjeti kod Ekmana (1971).

¹² Creider je (prema Kendonu 1984) ustanovio da su u tri afrička jezika (luc — zapadnonilotski jezik, kipsigis — južnonilotski jezik i gusii — bantu-jezik) obrasci gestikulacije organizirani u odnosu na »tonske skupine« (koje su ujedno jedinice značenja); ali budući da se jezični naglasak razlikuje u ta tri jezika, postoje razlike u odnosu gestovnih izričaja prema govornim izričajima. Povezanost govora i geste zajednička je za nesrodne jezike: ono što je različito, to je način njegina ostvarenja. Pregled poredbenih studija o gestikulaciji vidjeti kod Kendona (1984).

¹³ Moguće je da pojmu lingvističke udaljenosti odgovara udaljenost u kineziskom ponašanju: 'kineziska udaljenost' može biti veća, npr. između japanskog i talijanskog nego između francuskoga i talijanskoga.

¹⁴ Pennycook (1985) smatra da postoji 'dobar razlog' za eksplicitno poučavanje i navodi neke ilustrativne primjere, upućujući na dalju razradu tih ideja. Von Raffler-Engel (1980a) zalaže se za poučavanje kineziskog ponašanja u proizvodnji govora: bilingvan uključuje 'bikinetičan'. Polazeći od svojih rezultata prema kojima postoji korelacija između vremenskog slijeda gesta i artikalacijskih pokreta, ona vjeruje da bi vježbanje kinezije pomoglo vježbanju izgovora i intonacije.

Prevela
Gordana Mikulić